

VINCAS RAMONAS

Rašytojui Vincui Ramonui šių metų pradžioje (I.14) suėjo 60 metų amžiaus. Kūrybai priklauso 41 metai. Pirmi pasakojimai buvo spausdinti *Lietuvos dienraštyje*, jo priede *Illustruotoje Lietuvoje*, žurnale *Židinyje*. Pasakojimų pirmas rinkinys *Dailininkas Rauba* (7 novelės) pasirodė 1934. Romanas *Dulkės raudoname saulėleidy* buvo spausdinamas 1943, vokiečių okupacijos metu *Ateities dienraščio* atkarpoje, o antras perredaguotas leidimas išėjo jau Čikagoje 1951. Kitas jo romanas *Kryžiai* pasirodė 1947 Vokietijoje ir gavo BALFo premiją. Tik 1960 išėjęs vėl trumpesnių pasakojimų rinkinys *Miglotas rytas* gavo Vinco Krėvės premiją (Mont-realyje). 1963 antru kartu buvo išleistas jo pirmasis rinkinys *Dailininkas Rauba*. Kūrybos laikotarpis, kaip matyt, ilgas, kūrinių kiekis nedidelis, bet savo koku tai svarus indėlis literatūros istorijai ir visuomeniniam gyvenimui.

Lietuvių pasakojimų istorijoje V. Ramonas pratęsė ir praplėtė Igno Šeinaus, Jurgio Savickio impresionistines tradicijas. Praplėtė dviem būdais: žodine išraiška, psichologiniu stebėjimu. Abiem atžvilgiais stipriausiai prabilo savo pirmoje rinkinio novelėje „Linų žieduose“. Didelis jautrumas žodžiui, spalviniam, įspūdiniam žvelgimui; rafinuota ir net manieringa

kultūra sakiniui organizuoti, atsižvelgiant į psichologinę, ne loginę tvarką. Dėmesys erotikos pergyvenimui, ypačiai kaimo žmonių — bernų, mergų. Čia yra tikroji Ramono erotikos stichija. Mažiau įdomi miestiečių, intelektualų erotika. „Linų žiedai“ buvo išversti į latvių, suomių, švedų kalbas.

To paties rinkinio pasakojimas „Dailininkas Rauba“ duoda pajusti kryptį V. Ramono tolimesnės kūrybos raidai. Pasakojimo herojaus dailininko Raubos nepatenkina nei formos žaidimas, nei erotiniai pergyvenimai. Ieško mažesnio efekto, gilesnės prasmės. Tuo keliu paskesniuose veikaluose pasuko pats autorius. Savo stilium nuosaikėja — artėja į nuosaikųjį realizmą; savo medžiaga prasiplečia, leisdamasis į aktualias viešojo gyvenimo problemas. Tos rūšies yra abudu jo romanai. Vienas kitą papildydami, jie yra plačiausias ir giliausias pirmojo bolševikmečio literatūrinis vaizdas. *Dulkėse...* daugiau rodomas provincijos miesto intelektualų santykis su atėjusiais okupacijos perversmais. *Kryžiuose* — daugiau kaimo žmonių santykis. Galima to kaimo ratą net susiaurinti — tai suvalkiečių stambiųjų ūkininkų vaizdas. Vaizdo medžiaga labai tikroviška. Tiek tikroviška, kad romano veikėjuose galima atpažinti autoriaus kaimynus. O ir miestiečių intelektualų prototipai tiek atremti į tikrovę, kad vienas mokytojas prisistatė pas *Dulkių...* leidėją su protestu, save atpažinęs Norkaičio asmenyje.

Niekas kitas neparodė taip plačiai, plastiškai ir tikroviškai to socialinio ir psichologinio pagrindo, kuriuo rėmėsi su okupacija atnešta nauja santvarka. Psichologinį bei socialinį pagrindą tai santvarkai paruošė nuo seno skiepijamas ateizmas ir liberalizmas, tada žinomas laisvamanybės vardu. *Kryžių Kreivėnas* personifikuoja ateizmą bei liberalizmą ir rodo, kuo jie pavertė jo praktinį reiškimąsi gyvenime. Ateizmo ir liberalizmo idėjos šio veikėjo dvasioje viena kitą parėmė: atėmė dvasinę gyvenimo prasmę, apribojo jo siekimus materialine ir biologine sritim; atėmė pomirtinio gyvenimo

sankcijos ir nesukūrė moralinės atsakomybės bei pareigos pajautimo už kito asmens gyvenimą. Kreivėnas liko atstovas tos visuomenės, kurioje buvo sukurtas gražus gyvulys, kaip tai buvo pasakyta dramatiniam dialoge tarp Kreivėno tėvo ir Kreivėno sūnaus.

Toki kaip Kreivėnas buvo lietuviško gyvenimo „kryžiai“, gera medžiaga revoliucijai, kuri neišvengiamai jį patį turėjo suėsti.

Kaip tik dėl šio Kreivėno ir kilo spaudoje gausi polemika, kai pasirodė romanai. Asmens, kurie jaučiasi esą liberalai, įžiūrėjo čia ne tik ateizmo, materializmo, bet ir liberalizmo pasmerkimą, nors kas kritiškai analizuos personažą, prieis išvadą, kad Kreivėnas nėra atstovas tų, kurie išpažįsta tikrą liberalizmą, bet tų, kurie yra liberalizmo iškrypa — atstovas tų, kurie išpažįsta sau visas laisves, bet neišpažįsta savo atsakingumo prieš kitus pareigos. Autorius antrame romane parodė panašią katalikybės iškrypą — mokytoją, kuriam katalikybė buvo drabužis, bet kurio vidus buvo prisiskęęs materializmo tiek, kad atidavė ir savo dukters garbę dėl to savo namuko. Tik iš katalikų pusės nebuvo autoriui kaltinimo, kad jis suniekinęs katalikybę.

Idėjinėje polemikoje dėl *Kryžių* nekilo klausimo dėl veikalo literatūrinės vertės. *Kryžiuose* autorius sugebėjo išlaikyti pusiausvyrą tarp meninio ir idėjinio lygio. Stiliaus spontaniškas gajumas ir kultūra, charakterių plastika, kontrastinis jų susitapymas šalia kito, dramatinės jų interesų įtampos logiškai veda į rūsčią, drastišką nukryžiovimo atomazgą.

Rašytojo evoliucijai paskutinis veikalas *Miglotas rytas* vėl būdingas tuo, kad grįžta prie smulkesnių pasakojimų ir prie gyvenimo nepriklausomoje Lietuvoje. Dar labiau išlygintas nuosaikūs žodis, bet pagrįste su tais pačiais niuansais — jautrumu spalviniam, nuotaikiniam efektam, erotinei psichologijai, į kurią pažiūri su švelniu humoru

„Miglotas rytas“. Rašytojo evoliucijai įdomus pasakojime „Šaltieji vandenys“ priėjimas prie erotikos. Kaip ir jaunystės pasakojimuose, čia mėgstama gretinti mergaitę ir karys. Bet čia erotiniam gyvenimui analizuoti iškyla religinio motyvo įtaka, plačia prasme tariant, religinio auklėjimo bei religinio įtaigojimo pozityvi prasmė, kuri reiškiasi per davatkėlę Daratą. Ir šitas davatkos vaizdas yra visai naujas savo pozityvumu, prasmingumu.

Vincas Ramonas priklauso prie tų žmonių, kurie yra vieniši. Nėra būrio draugų, kurie organizuotų jam propagandą. Jo sukurtų tipų vardus pavartojant, dailininkas Rauba išreiškia paties Ramono kūrybinį charakterį, kūrybos proceso eigą ir kūrėjo santykius su „visuomenine rinka“...

Gimė 1905 sausio 14 Trakiškių k. Marijampolės aps. Rygiškių Jono gimnaziją baigė 1924, Vytauto D. universitetą 1928 (studijavo lituanistiką). Nuo 1926 buvo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas Marijampolės marijonų gimnazijoje, o vėliau ten pat mokytojų seminarijoje. Vokietijoje taip pat mokytojavo Uchtėje 1945—46. Emigravęs Australijon, dirbo miškuose. 1950 atvyko į JAV ir apsigyveno Čikagoje. Kelis kartus buvo Lietuvių rašytojų draugijos valdyboje.